
Izvorni znanstveni rad

Gabrijela Kišček
Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska

**STAVOVI PREMA GRADSKIM VARIJETETIMA
HRVATSKOGA JEZIKA**

SAŽETAK

Temeljni interes sociolingvističkih i sociofonetskih istraživanja jest istraživanje stavova prema različitim varijetetima u jeziku, utvrđivanje povezanosti fonetsko-fonoloških karakteristika govora i procjene društvene poželjnosti te prestižnosti određenoga varijeteta. Cilj ovoga rada bio je istražiti kakvi su stavovi prema gradskim varijetetima hrvatskoga jezika i provjeriti jesu li se i kako ti stavovi mijenjali tijekom godina. Istraživali su se stavovi prema govoru 11 najvećih hrvatskih gradova koji predstavljaju urbana središta svih hrvatskih dijalekata. Pokazalo se kako su govornici procijenjeni kao neregionalni ujedno bili ocijenjeni i kao osobe najvišeg stupnja naobrazbe, najvišeg društvenog statusa i intelektualnog zanimanja. Među gradovima najpoželjnijim se procijenio govor Zagreba, a najmanje poželjnim za javnu uporabu govor Dubrovnika. Najvažnijom se pokazala povezanost stupnja naobrazbe i regionalnosti govora. Obrazovani govornici iz gotovo svih gradova podjednako bili su manje regionalni, a njihov se govor procijenio društveno poželjnijim i primjerenijim za javnu uporabu.

Ključne riječi: sociolingvistika, govorni varijeteti, stavovi, regionalnost govora

UVOD

Istraživanja stavova prema govornim varijetetima različitih jezika

Istraživanja stavova prema različitim govornim varijetetima najopsežnije su istražena u britanskom engleskom u kojem se određeni način izgovora povezuje ne samo s regionalnim podrijetlom govornika već i s njegovim položajem u društvu. Još 1958. Spencer je istaknuo da je "očito svakom pažljivijem promatraču engleskog društva da su razlike u izgovoru društveno znakovite i da se čini kao da je način izgovora povezan s engleskom klasnom strukturom" (prema Giles i Powesland, 1975:24). Prema Nicolsonu (1955), ta osjetljivost je veća nego u drugim kulturama. On kaže: "Prema načinu izgovora njemačkog ili francuskog, izvorni govornik može prepoznati regionalno podrijetlo, ali ne i društveni položaj govornika" (prema Giles i Powesland, 1975:2).

Jedan od prvih eksperimenata procjene stavova prema određenom načinu izgovora te "estetske" procjene govora na primjeru britanskog engleskog proveo je Howard Giles (1970). Slušači su na temelju govora deset različitih varijeteta procjenjivali koliko je određeni način izgovora (ne)ugodan. Na tzv. ljestvici ugode, RP izgovor (tzv. *BBC English*) zauzeo je prvo mjesto, dok se na posljednjem našao londonski (tzv. *Cockney*) izgovor.

Honey (1989) iznosi rezultate eksperimentalne procjene stavova prema varijetetima britanskog engleskog koji su pokazali da se RP izgovor procjenjuje kao najpoželjniji u komunikaciji, a govornici takva izgovora kao pripadnici višeg društvenog statusa. Uz to, govornicima RP-a pripisuju se i mnoge druge pozitivne karakteristike, kao što su: inteligencija, ambicija, vodstvo, samopouzdanje, bogatstvo, visoke pozicije u profesiji, pa čak i antropometrijske osobine poput dobrog izgleda, visine, urednosti.

Jedno od najnovijih i najvećih istraživanja procjene stavova u britanskom engleskom proveli su Coupland i Bishop (2007). Istraživanje *Voices* napravljeno je u suradnji s engleskom televizijom BBC, a po uzoru na istraživanje H. Gilesa iz 1970. Prikupljena su 34 različita varijeteta engleskog jezika od 5 010 govornika. Procjenitelji su bili osobe iz cijele Velike Britanije starije od 15 godina. Njih ukupno 140 000 ispunjavalo je *on-line* upitnik i procjenjivalo društvenu poželjnost (*social attractiveness*) i prestiž određenoga govora. Društveno najpoželjnijim procijenjen je RP, a najmanje poželjnim procijenjen je izgovor Birminghama. S druge strane, najprestižniji način izgovora je tzv. *Queens English* ili obilježeni RP, a na drugome mjestu je standardni RP izgovor. Najmanje prestižan ponovno je bio izgovor Birminghama.

Osim u britanskom engleskom, sociolingvistička i sociofonetska istraživanja imaju dugu tradiciju u američkom engleskom. Međutim način izgovora i regionalnost nije tako očito i jasno povezana s društvenim statusom kao što je to slučaj u britanskom engleskom. Honey (1989:70) također ističe da "SAD nema ekvivalenta RP-u, ali velika većina Amerikanaca govori tzv.

General American ili 'opći američki', koji predstavlja govor bez snažnog južnjačkog ili istočnog naglaska te bez prizvuka crnačkog ili hispanškog engleskog. Regionalne razlike u američkom engleskom mnogo su manje bitne i ne povezuju se s društvenim statusom i stupnjem naobrazbe".

Najvažnija sociolingvistička istraživanja američkog engleskog proveo je William Labov (1966), koji je također došao do zaključka da u govoru postoje određeni signali koji govornika smještaju na društvenoj ljestvici.

Procjena stavova prema određenom načinu izgovora napravljena je i u francuskom jeziku. Ispitanici su, slušajući različite načine izgovora, procjenjivali indeksikalne osobine govornika, kao što su status, kompetencije, inteligencija, sposobnost vodstva, samopouzdanje, imetak, ambicija, prijateljstvo, dobrodušnost, poštenost, humor. Rezultati istraživanja bili su slični onima u britanskom engleskom. Status i stručnost povezivali su se s prestižnim naglaskom (Paltridge i Giles, 1984; Hawkins, 1993).

Gumperz (1982) je pokazao kako relativno male razlike u jeziku mogu jasno ukazivati na pripadnost određenom staležu. Istraživao je govor stanovnika Khalapura, malog sela sjeverno od Delhija u Indiji. Indijska socijalna struktura određena je pripadnošću kastama, a razlike među kastama manifestiraju se i u govoru, osobito izgovoru vokala.

Istraživanja stavova prema hrvatskom jeziku

U posljednjih 20-ak godina napravljeno je nekoliko istraživanja stavova prema varijetetima hrvatskoga jezika. Stavovi prema varijetetima jezika mogu biti mišljenja ili sudovi o moralnim, estetskim ili pragmatičkim aspektima.

Kalogjera (1985) je istraživao stavove prema govoru Zagreba, a rezultati su pokazali kako u svakodnevnoj neformalnoj komunikaciji Zagrepčani svoj urbani govor smatraju superiornijim od štokavskog. Propisani štokavski nema visok prestiž u Zagrebu, vjerojatno zbog činjenice što ga urbani govornici čuju uglavnom od novodoseljenih stanovnika podrijetlom iz Like, Dalmatinske zagore, Bosne i Slavonije, koji u Zagreb dolaze u potrazi za poslom (mogu ga čuti i u školama, ali sa znatno modificiranim naglasnim sustavom). Osim stavova prema zagrebačkom govoru, Kalogjera je istraživao i odnos prema govoru grada Korčule, govoru urbanog centra čakavskog područja. Rezultati ovog istraživanja pokazali su sličnost s onim zagrebačkim. Naime, urbani govornici na Korčuli svoj govor smatraju superiornim onome ruralnome – ruralni govor smatraju preprekom u društvenom napredovanju. Kalogjera ističe kako se takvome govoru nerijetko izruguju, čak i kada je on u nekim elementima prema standardnim propisima "točniji" od njihova. Korčulanski urbani govornici standardni novoštokavski govor nazivaju vlaškim i povezuju ga s karakteristikama zaostalosti, lošeg odgoja, niske kulture, agresivnosti, nespretnosti. Ipak, za razliku od Zagreba, prestiž korčulanskog završava na obalama Korčule. Korčulanski govornik prilagođava se govorom

dalmatinskom koineu kada posjećuje veće gradove u blizini, kao što su Dubrovnik ili Split.

Nekoliko godina kasnije istraživanje stavova provodi i Jakovčević (1988), ispitujući reakcije jedne socijalne grupe na različite idiome istog jezika, tadašnjeg hrvatsko-srpskog ili srpsko-hrvatskog. Procjenitelji su bili učenici srednje škole na Hvaru koji su procjenjivali različite idiome: beogradski, imotski, komiški, mostarski, splitski, zagrebački i hrvatski književni jezik. Procjenjivali su prihvatljivost tog idioma u mjestu u kojem govornik živi, prihvatljivost u drugim mjestima, prihvatljivost toga govora u medijima, školi, bolnici, trgovini te procjenu samih govornika, odnosno vlastiti odnos prema njima. Rezultati su pokazali da je za govor u medijima najprihvatljiviji hrvatski književni jezik, a najmanje prihvatljiv imočanski (neprihvatljivima su procijenjeni i zagrebački i mostarski). Standardni govor u svim kategorijama dobiva najbolje ocjene. Ponavljajući metodologiju tog istraživanja, ali deset godina kasnije, istraživanje provodi Mildner (1998). Eksperiment se provodio tako da je 15 govornika iz različitih hrvatskih gradova (Osijek, Karlovac, Zagreb, Dubrovnik i dr.) opisivalo sliku (nastojeći govoriti kao što govore kod kuće), a 50 procjenitelja je odgovaralo na anketna pitanja o prepoznatljivosti i prihvatljivosti toga govora za govor u medijima, u školi, u bolnici, u trgovini, prihvatljivost govora za pisanje komedija ili tragedija. Rezultati toga istraživanja uspoređivali su se s rezultatima koje je dobila Jakovčević, te su pokazali da se s obzirom na govorne skupine najbolje rangiraju štokavci, zatim čakavci, a na kraju kajkavci. Zanimljivo je i rangiranje zagrebačkog među štokavske govore, što se može objasniti činjenicom da on nema strukturalna, prozodijska i leksička svojstva kajkavskih govora, nego se više približava štokavskom. U odnosu na istraživanje Jakovčević od prije deset godina, primjetan je rast prihvatljivosti zagrebačkoga govora. Mildner (2009) ponovno istom metodologijom provodi istraživanje stavova prema hrvatskim govornim varijetetima i zaključuje kako su se stavovi u odnosu na prethodna istraživanja promijenili. Zaključuje "da su s vremenom ispitanici postali tolerantniji prema različitim govornim varijetetima i ne toliko zahtjevni u pogledu obvezne uporabe nekog čvrsto definiranog standardnog oblika" (2009:158). Također, zanimljivo je kako istraživanje pokazuje promjenu percepcije zagrebačkoga govora, koji postaje još bliži štokavskome.

Sociofonetska istraživanja hrvatskog standardnog naglašavanja provode Škarić (1999, 2001), Škarić i Lazić (2002), Škarić i Varošaneć-Škarić (2003), istražujući vrijednosne sudove o hrvatskim naglascima, ispitujući kakvi su stavovi slušača prema "pogrešnim" naglascima te koji se naglasci percipiraju više kao hrvatski, a koji više kao srpski. Škarić (2001:18) ističe da "akcent" odaje nacionalni, regionalni i sociološki identitet ljudi, stoga nije samo fonološka crta koja ima jezičnu vrijednost u sosirovskom smislu, nego je i biljeg, paralingvistički znak, prema kojemu se vrijednosno određujemo – pozitivno ili negativno, u različitom stupnju, i to u zavisnosti od vrijednosnoga određenja zajednice koja se služi tim znakom.

CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Prethodna istraživanja stavova prema hrvatskome jeziku pokazuju kako se poimanja prestižnoga govora mijenjaju. Pod prestižnošću se podrazumijeva govor koji je prihvatljiv za javnu uporabu, ali i onaj čiji govornici nose obilježja višeg društvenog statusa, višeg stupnja naobrazbe i sl. Cilj istraživanja bio je utvrditi koji se gradski varijeteti hrvatskoga jezika danas procjenjuju prestižnijima, tj. govornicima kojih gradova se pripisuju osobine višeg društvenog i obrazovnog statusa te bolje i veće primjerenosti za javni govor.

Na temelju prethodnih istraživanja, kako u hrvatskom tako i u drugim jezicima, pretpostavilo se:

1. Govori s izrazitom regionalnošću bit će lošije ocijenjeni u društvenom statusu, stupnju naobrazbe i prihvatljivosti za javni govor.
2. Vrijednosna procjena govora korelirat će sa stvarnim društvenim osobinama govornika, tj. visokoobrazovani govornici imat će vrijednosno bolje procijenjen govor od niskoobrazovanih govornika.
3. Od 11 ispitivanih gradova najbolje će biti procijenjeni govori koji su se najviše približili tzv. općeprihvaćenom hrvatskom govoru (Škarić, 2009). Pretpostavlja se kako će se bolje vrednovati govori visokoobrazovanih ljudi iz svih gradova podjednako.

METODE RADA

Govornici

U istraživanju se analizirao govor 203 ispitanika iz najvećih hrvatskih gradova. Gradovi zastupljeni ovim istraživanjem su: Čakovec, Varaždin, Zagreb, Osijek, Vukovar, Rijeka, Pula, Zadar, Šibenik, Split i Dubrovnik. Pri izboru gradova vodilo se računa da budu zastupljeni najveći (po broju stanovnika), ali i međusobno geografski udaljeni i dijalektalno različiti gradovi. U svakom gradu snimljeno je između 10 i 24 govornika (Rijeka 14, Zadar 14, Pula 24, Šibenik 20, Zagreb 20, Split 18, Dubrovnik 19, Čakovec 23, Vukovar 10, Varaždin 22, Osijek 20). Broj nije u potpunosti ujednačen jer su neki snimljeni govornici isključeni iz istraživanja zbog toga što nisu odgovarali demografskim kriterijima. Naime, vodilo se računa da su rođeni u tom gradu te da su u njemu proveli najveći dio života. Stoga se nisu uzimali oni govornici koji su tijekom intervjua otkrili da su dio života proveli negdje drugdje (to je bio čest slučaj kod starijih govornika iz Vukovara koji su dio života za vrijeme Domovinskog rata proveli u izbjeglištvu po različitim dijelovima Hrvatske). U istraživanju su sudjelovale dvije skupine govornika podijeljene prema dobi. Mlađi ispitanici bili su srednjoškolci ili osobe do dvadesete godine koji su zaposleni u svome gradu ili su tamo upisali fakultet (Split, Dubrovnik). Stariji ispitanici bile su osobe starije od 50 godina. Time se nastojao izbjeći utjecaj drugih varijeteta na govor snimljene osobe. Osim po dobi, ispitanici su se razlikovali i po drugim

karakteristikama. Vodio se računa da budu podjednako zastupljeni po spolu, ali i po stupnju i vrsti naobrazbe. Različiti stupnjevi naobrazbe odnose se na starije ispitanike, pa su među ispitanicima bili i profesori, liječnici, inženjeri, odvjetnici, ali i prodavači, električari, vodoinstalateri pa i nekvalificirani radnici s nekoliko razreda osnovne škole.

Korpus istraživanja

Svi ispitanici snimani su istom opremom (Maranz PMD 660 i mikrofona AKGC 391) u istim uvjetima, s mikrofonom udaljenim 10 cm, pod kutom od 45°. Snimanje se vršilo u prostoriji bez buke (najčešće u privatnim domovima ili u školskim knjižnicama u slučaju mlađih ispitanika). Prikupljanje materijala za analizu napravljeno je prema metodologiji opisanoj u sociolingvističkim priručnicima, primjerice Wolframa i Fasholda (1997:89–111) ili Labova (1972:113), koji ističu kako je temelj sociolingvističkih i sociofonetskih istraživanja spontani govor. Stoga je s 203 ispitanika napravljen intervju kojim se nastojao dobiti spontani govor. Ispitanici su se pomoću zadanih smjernica trebali predstaviti, opisati što rade u slobodno vrijeme, kakvo im je bilo djetinjstvo i kakve su igre igrali. Uz to, trebali su opisati svoj grad, njegove dobre i loše strane te usporediti kakav je bio nekad i kakav je danas. Na kraju, govorili su o svojim interesima: kakve filmove vole, kakve knjige čitaju, putuju li i koje su im najdraže uspomene s putovanja. Cjelokupni spontani govor trajao je 10–15 minuta. Iz snimljenog materijala montirano je 20-ak sekundi spontanog govora koji su slušači/procjenitelji procjenjivali. Zvuk se montirao u programu Cool Edit, pri čemu se vodilo računa o nekoliko elemenata. Bilo je važno u montaži izrezati riječi, primjerice dijalektalizme, koji bi bili signal za regionalno podrijetlo govornika, na primjer *škure*, *balun*, *gorice*, *dvorišće*, *bičve* i dr. Nadalje, izbjegavali su se dijelovi govora koji bi u širem kontekstu mogli biti znak podrijetla govornika. Primjerice *šetnje rivom* u nedjeljno jutro ili kuhanje *fiša* za Badnjak, priprema *fritula* ili *štrukli*. U montaži i pripremi govornih uzoraka za procjenu, osim regionalnoga podrijetla, nastojalo se otežati i prepoznavanje društvenog statusa ili stupnja naobrazbe. Naime, već izbor riječi ili rečenica može signalizirati neke od traženih elemenata, pa su se izbjegavale riječi i sintagme poput: *imali smo sijaset igara*, *ovo je statičan i nedovoljno kaotičan grad*, *imala sam imaginarne prijatelje*, *oni handraju okolo*, *odlazim na počinak* oko 23 sata, jer bi izbor riječi mogao utjecati na procjenu obrazovanosti govornika. Također, izbjegavali su se opisi određenih životnih navika, poput odlaska u kazalište, na operu ili okopavanja vrta, kako ne bi utjecali na procjenu društvenoga statusa osobe.

Dakle prilikom montaže velika se pozornost posvetila tome da 20-ak sekundi govora bude što neutralnije, pa je najčešći sadržaj govora koji se procjenjivao bio opis neke igre iz djetinjstva. Na kraju je velik broj ispitanika opisivao istu igru (naravno, različitim riječima) pa je tako minimaliziran utjecaj sadržaja govora na procjenu govora.

Upitnik

Procjenitelji su nakon odslušananih odsječaka govora ispunjavali upitnik za procjenu stavova. On je napravljen tako da se na ljestvici od 1 do 7 procjenjivalo 15 varijabli podijeljenih u tri skupine. Prvu skupinu činila je procjena regionalnih i društvenih karakteristika. Prvo se procjenjivala regionalnost, pri čemu je 1 označavao da je govor regionalan (i dijalektalan), a 7 da je neregionalan i da se ne može odrediti podrijetlo govornika. Ako je govornik procijenjen regionalnim, procjenitelj je trebao napisati kojoj regiji govornik pripada. Procjeniteljima je na izbor ponuđeno pet regija (1 – kontinentalna Hrvatska, 2 – istočna Hrvatska, 3 – Istra i Primorje, 4 – srednja Dalmacija, 5 – južna Dalmacija). Drugi dio pitanja odnosio se na procjenu odnosa procjenitelja prema govorniku. Može li se procjenitelj zamisliti kao govornikov prijatelj i je li govor koji procjenjuje primjeren za javni govor (primjerice u medijima).

U trećem dijelu procjenjivale su se određene psihološke karakteristike; je li govornik dobar ili loš (kao osoba), je li agresivan ili podcjenjivački, je li dominantan ili podređen, je li autoritativan ili krotak, je li antipatičan ili simpatičan, je li hladan ili osjećajan i je li inteligentan ili nije. Sve karakteristike procjenjivale su se na jedinstvenoj ljestvici od 1 do 7. Procjeniteljima je dana iscrpna uputa kako procjenjivati (koja je uz to bila i napisana na prvoj stranici upitnika) te su imali prigode uvježbati procjenu na jednom testnom govorniku.

Procjenitelji

U procjeni govora ispitanika sudjelovalo je 58 studenata fonetike različitih godina, od prve do pete. Studenti prve godine u istraživanju su sudjelovali nakon odslušanog prvog semestra fonetike, tako da ni oni više nisu pripadali skupini takozvanih naivnih slušača. Iako nisu bili stručni, većina procjenitelja imala je barem nekoliko sati iskustva u slušanju i procjeni govora (budući da studenti fonetike imaju obavezu sudjelovati u eksperimentima ovakve vrste). Procjenitelji su bili različitog regionalnog podrijetla, od Zagreba, Varaždina, Koprivnice preko Osijeka, Slavenskog Broda i Vinkovaca do Rijeke i Dubrovnika. Zadatak procjenitelja bio je da nakon dvaju slušanja govornog uzorka procjenjuju društvene i psihološke indeksikalne osobine govornika na linearnoj ljestvici od sedam stupnjeva. Ispitivanje stavova procjenitelja trajalo je ukupno pet tjedana, budući da je sam eksperiment ukupno trajao oko dva i pol sata te bio podijeljen na pet slušanja u razmaku od tjedan dana. Time se nastojala izbjeći prezasićenost u slušanju i postići optimalni uvjeti za procjenu.

Zvučni stimulus koji je trebalo procijeniti trajao je u prosjeku 23 sekunde, a stanka između zvučnih stimulusa iznosila je dvije sekunde. Jednog govornika procjenitelji su slušali dva puta zaredom, a zatim procjenjivali. Redoslijed zvučnih stimulusa bio je slučajan.

Statistička obrada rezultata

Rezultati su se statistički obrađivali SPSS (*Statistical Package for the Social Science*) programom verzije 18. Izračunavala se prosječna ocjena za svaku ispitivanu varijablu svakoga govornika kako bi se dobila ljestvica najbolje i najlošije procijenjenih 40 govornika (10 neregionalno procijenjenih ženskih, 10 neregionalno procijenjenih muških govornika, 10 najregionalnijih ženskih i 10 najregionalnijih muških govornika). Najvažnije je bilo odrediti ljestvicu prema procjeni regionalnosti, a zatim utvrditi korelaciju između regionalnosti i ostalih ispitivanih varijabli, te napraviti analizu glavnih komponenata, kako bi se određene varijable grupirale i zajedno interpretirale. Dakle izračunane su Pearsonove korelacije, kojima se provjeravalo koliko korelira procjena regionalnosti s ostalim ispitivanim varijablama, te koje od ostalih procjenjivanih varijabli međusobno koreliraju. Za utvrđivanje razlike u procjeni svih ispitanih varijabli korišten je postupak grupiranja faktora: VARIMAX rotacija glavnih komponenata (s Kaiserovom normalizacijom), na temelju koje su se interpretirali dobiveni rezultati. Odnos procjenitelja i govornika te korelacija između njih izračunani su deskriptivnom kanoničkom analizom.

REZULTATI I RASPRAVA

Procjena regionalnosti govornika

Procjenitelji su regionalnost ocjenjivali na ljestvici od 1 do 7, pri čemu je 1 označavao veliku regionalnost govora, a 7 potpuno neregionalan govor. Uz prosječnu ocjenu, za svakog se govornika izračunavala i standardna devijacija, kako bi se provjerilo raspršenje rezultata, tj. međusobno slaganje procjenitelja.

Najviša ocjena regionalnosti bila je 5,59, i njome je ocijenjena govornica iz Zagreba. Među 20 najmanje regionalno procijenjenih govornika više od polovice su osobe iz kontinentalnog dijela Hrvatske (Zagreb, Čakovec, Varaždin), zatim govornici iz Pule, Rijeke i Osijeka. Također, zanimljivo je istaknuti kako su najbolje procijenjeni govornici uglavnom visokoobrazovani, a nerijetko i na vodećim funkcijama u svojim zanimanjima. Među ženskim govornicima primjerice, Z. B. je voditeljica smjene u jednoj zagrebačkoj bolnici, govornica B. R. je direktorica poslovnice banke u Varaždinu, govornica T. D. R. je ravnateljica jedne čakovečke gimnazije. Među muškim govornicima također prevladavaju intelektualna zanimanja poput liječnika, odvjetnika, profesora i doktora veterine. Što se tiče neregionalno procijenjene skupine mladih govornika valja istaknuti kako se radi o učenicima koji su pohađali govorničku školu, bili aktivni u javnim nastupima i državnim natjecanjima, što je zasigurno utjecalo na odmak od regionalnih markera u govoru. Primjerice, T. K. – najbolje procijenjen muški govornik, učenik je završnog razreda zagrebačke gimnazije. On je, kao i neregionalno procijenjene učenice, pohađao govorničku školu te je aktivan debatant s iskustvom javnoga govorenja i sudjelovanja na natjecanjima diljem Hrvatske.

Tablica 1. Najmanje regionalno procijenjeni govornici
Table 1. Speakers perceived as least regionally marked

R. br.	Govornik (spol)	Ocjena	St. dev.	Grad	Dob	Stupanj naobrazbe	Zanimanje
1.	Z. B. (ž)	5,59	1,43	Zagreb	55	VŠS	v. med. sestra
2.	B. R. (ž)	5,57	1,32	Varaždin	56	VSS	bankarica
3.	T. K. (m)	5,48	1,50	Zagreb	18	OŠ	učenik
4.	J. L. (ž)	5,41	1,76	Zagreb	56	VSS	profesorica
5.	S. B. (ž)	5,21	1,44	Zagreb	18	OŠ	učenica
6.	Š. K. (ž)	5,14	1,79	Čakovec	53	VŠS	ekonomistica
7.	T. D. R. (ž)	5,03	1,76	Čakovec	57	VSS	profesorica/ ravnateljica
8.	M. I. (ž)	4,98	1,33	Čakovec	19	SSS	studentica
9.	M. L. (ž)	4,97	1,32	Pula	62	SSS	umirovljenica
10.	K. V. (m)	4,97	1,71	Osijek	65	VSS	liječnik
11.	D. J. (ž)	4,95	1,41	Zagreb	18	OŠ	učenica
12.	Č. Z. (m)	4,88	1,69	Zadar	61	VSS	odvjetnik
13.	D. L. S. (m)	4,83	1,46	Rijeka	18	OŠ	učenik
14.	M. T. (m)	4,76	1,45	Zagreb	53	VSS	dr. veterine
15.	D. G. (m)	4,74	1,57	Čakovec	19	SSS	student
16.	V. B. (m)	4,72	1,37	Pula	18	OŠ	učenik
17.	M. P. (ž)	4,67	1,30	Pula	55	SSS	umirovljenica
18.	D. B. (m)	4,53	1,28	Osijek	52	VSS	profesor
19.	N. P. (m)	4,53	1,51	Pula	60	VŠS	ekonomist
20.	D. D. (m)	4,52	1,59	Varaždin	51	VSS	profesor

Primjer govornog isječka najmanje regionalno procijenjenog ženskog govornika:

Z. B. (55), VŠS, viša medicinska sestra, Zagreb

[a_ˈsada_je_s_ˈnama_u_ˈdruštvu_i_moja_ˈdraga_prijaˈteĸitsa_ˈiva_to_ˈjest_ˈniχova_prijaˈteĸitsa_iz_ˈdjetinstva_koju_ˈobozˈava_u_ˈglaunom_ˈsutra_se_ˈsnima_ˈspot_ˈniχowog_ˈbenda_ˈprvi_ˈja_sam_ˈjako_ˈponosna_na_ˈniχ_ˈdanas_je_i_ˈzaſo_ˈprvi_ˈtse_ˈde_ˈsutra_ˈtjemo_se_fotograˈfirat_to_ˈnest_ne_ˈmi_nego_ˈoni_i_ˈstraſno_me_to_sve_ˈskupa_ˈveˈseli_ˈzato_je_ˈĸepo_ˈimati_ˈdjetsu_jer_ˈmožete_u_ˈplodovima_ˈniχowog_ˈrada]

Tablica 2. Najregionalnije procijenjeni govornici
Table 2. Speakers perceived as most regionally marked

R. br.	Govornik (spol)	Ocjena	St. dev.	Grad	Dob	Stupanj naobrazbe	Zanimanje
1.	K. M. (ž)	1,29	0,62	Dubrovnik	20	SSS	studentica
2.	N. Š. (ž)	1,41	0,74	Dubrovnik	57	SSS	umirovljenica
3.	A. N. (ž)	1,41	0,56	Šibenik	63	SSS	umirovljenica
4.	B. D. (m)	1,55	0,86	Šibenik	81	SSS	umirovljenik
5.	D. D. (ž)	1,69	0,99	Dubrovnik	18	OŠ	učenica
6.	N. T. (ž)	1,72	1,07	Split	83	OŠ	umirovljenica
7.	N. S. (m)	1,72	0,85	Šibenik	18	OŠ	učenik
8.	Z. B. (ž)	1,76	1,01	Varaždin	85	OŠ	umirovljenica
9.	N. K. (m)	1,83	1,07	Dubrovnik	18	OŠ	učenik
10.	R. Z. (m)	1,84	1,00	Zadar	18	OŠ	učenik
11.	T. B. (m)	1,84	1,28	Šibenik	70	SSS	umirovljenik
12.	R. M. (ž)	1,93	0,85	Dubrovnik	18	OŠ	učenica
13.	B. R. (ž)	1,97	0,99	Split	59	VŠS	umirovljenica
14.	M. E. (ž)	2,00	1,16	Šibenik	18	OŠ	učenica
15.	T. P. (ž)	2,02	0,98	Šibenik	18	OŠ	učenica
16.	M. E. (m)	2,14	1,06	Varaždin	17	OŠ	učenik
17.	J. L. (m)	2,26	0,96	Split	20	SSS	student
18.	K. V. (m)	2,38	1,07	Zadar	17	OŠ	učenik
19.	J. G. (m)	2,43	1,04	Dubrovnik	20	SSS	student
20.	F. P. (m)	2,43	1,32	Čakovec	17	OŠ	učenik

U skupini najregionalnije procijenjenih govornika mala je raspršenost gradova, a dominiraju uglavnom govornici iz dalmatinske regije, i to ponajviše Dubrovnika i Šibenika te nekoliko iz Splita i Zadra. Najregionalnijom je procijenjena K. M. iz Dubrovnika, studentica na jednom dubrovačkom fakultetu. Gotovo polovica najlošije procijenjenih ženskih govornika su iz Dubrovnika, i to uglavnom pripadnice mlađe skupine. Tako su R. M., D. D. i K. M. učenice, odnosno studentice 1. godine. Jedino D. D. među njima ima određenu govorničku naobrazbu, dok su ostale uglavnom neaktivne u javnome govoru i bez iskustva u natjecanjima s učenicima iz ostatka države. Pretpostavlja se da bi zatvorenost u istom govornom okruženju mogla biti

razlogom zadržavanja regionalnih markera u govoru. Zanimljivo je primijetiti da među najlošije procijenjenim ženama polovicu čine učenice (dakle mlađa skupina), a u polovici starije skupine sve su umirovljenice. To pokazuje kako tijekom radnog staža i stalnog kontakta s ljudima (moguće iz drugih regionalnih područja) govornici prilagođavaju svoj govor i odmiču se od regionalnih obilježja. Važno je i to što govor na svakom radnom mjestu predstavlja javni govor, pa se govornik (ponekad i intuitivno) približava standardnome govoru. S druge strane, učenicima se tijekom školovanja možda ne skreće dovoljno pozornosti na govorno izražavanje. Sličan je profil najlošije procijenjenih muških govornika. Naime među skupinom najregionalnijih muških govornika nalaze se učenici (pripadnici mlađe skupine), a od pripadnika starije skupine uglavnom umirovljenici. Najregionalnijim je procijenjen B. D. iz Šibenika, a odmah iza njega učenik završnog razreda šibenske gimnazije. B. D. je najstariji među govornicima, i u dobi od 81 godine duže vrijeme je u mirovini. Kao i u slučaju starijih ženskih umirovljenica i kod njega je kretanje ograničeno, pa je vrlo rijetko u prilici govorenja izvan svoje uže sredine.

Primjer govornog isječka najregionalnije procijenjenog ženskog govornika:

K. M. (20), SSS, studentica, Dubrovnik

[(prɪtʃa) 'mama_mi_je 'prɪtʃalʲa kad_je (otʃ) 'tʃekala mog_ 'brata (me nis) bila_sam jako 'ʎubomɔrna (u..uv) uvijek 'trebala_me 'ninɔt (mm) 's_ 'bratom_sam_igrala zmu_ritse ʎo_ 'vitse 'kauboja indi 'veoma_sam_bila 'nespretno 'djete 'skoro 'svaki 'dan bi_ne_ʎto (...ə..pɛdɛle) uvijek_sam ' pɛdɛle 'ko_ʎena_su_mi_bila 'puna 'krastɔ]

Rezultati Pearsonovih korelacija

Izračunane su Pearsonove korelacije svih ispitivanih varijabli. Najvažnije je bilo provjeriti kako regionalnost korelira s društvenim i psihološkim varijablama koje su se eksperimentom ispitivale. Važno je bilo provjeriti utječe li i u kolikoj mjeri izgovor govornika na procjenu njegovih indeksikalnih osobina.

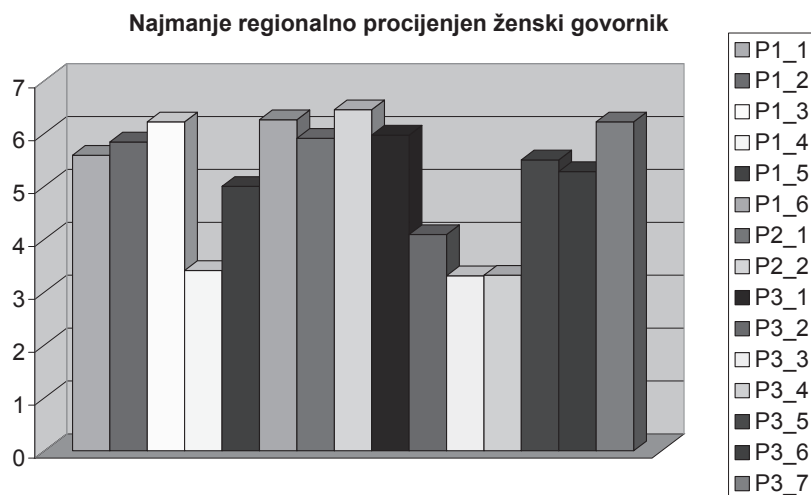
Prema Guilfordovoj (1968) tablici interpretacije korelacija koeficijenti korelacije veći od 0,91 predstavljaju izrazitu korelaciju, koeficijenti od 0,71 do 0,90 označavaju visoku, a koeficijenti od 0,41 do 0,70 označavaju umjerenu korelaciju.

Procjena regionalnosti visoko korelira s procjenom prihvatljivosti govora za javnu uporabu. Što je govor regionalniji to je njegova prihvatljivost za javni govor manja. Potom, umjerene su korelacije regionalnosti i procjene društvenog statusa, stupnja naobrazbe, intelektualnosti zanimanja i procjene inteligentnosti osobe.

To znači da osobe čiji je govor regionalan procjenitelji smatraju pripadnicima nižeg društvenog statusa, nižeg stupnja naobrazbe, neintelektualnog zanimanja, pa čak i manje inteligentnima od osoba čiji je govor procijenjen neregionalnim.

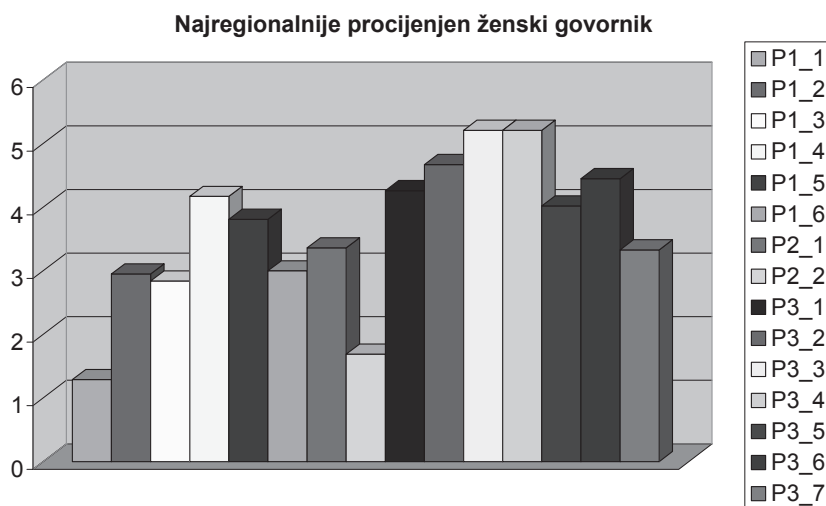
Tablica 3. Prikaz korelacije regionalnosti i ostalih varijabli
Table 3. Correlations between regional markedness and social and psychological variables

	Pearsonov koeficijent korelacije (r) i značajnost razlike (p)
nizak/visok društveni status	r = 0,620 p = 0,000
neobrazovan/obrazovan	r = 0,614 p = 0,000
min. konzervativan/maks. konzervativan	r = - 0,135 p = 0,054
min. liberalan/maks. liberalan	r = 0,027 p = 0,000
neintelektualno/intelektualno zanimanje	r = 0,601 p = 0,000
NE-prijatelj/DA-prijatelj	r = 0,373 p = 0,000
neprihvatljiv/prihvatljiv govor	r = 0,830 p = 0,000
loša/dobra osoba	r = 0,416 p = 0,000
agresivna/podcjenjivačka osoba	r = 0,194 p = 0,005
dominantna/podređena osoba	r = - 0,042 p = 0,553
autoritativna/krotka osoba	r = - 0,051 p = 0,467
antipatična/simpatična osoba	r = 0,078 p = 0,268
hladna/osjećajna osoba	r = - 0,012 p = 0,869
inteligentna/neinteligentna osoba	r = 0,515 p = 0,000

Slika 1. Grafički prikaz prosječnih ocjena svih ispitivanih varijabli za najbolje procijenjenu govornicu (Z. B., viša medicinska sestra, Zagreb)

Figure 1. Average grades for each of the examined variables in the least regionally marked speaker (Z.B., female head nurse, Zagreb)

Slika 2. Grafički prikaz prosječnih ocjena svih ispitivanih varijabli za najlošije procijenjenu govornicu (K. M., studentica, Dubrovnik)

Figure 2. Average grades for each of the examined variables in the most regionally marked speaker (K.M., female student, Dubrovnik)

Legenda: P1_1 – regionalnost, P1_2 – društveni status, P1_3 – naobrazba, P1_4 – konzervativnost, P1_5 – liberalnost, P1_6 – intelektualnost zanimanja, P2_1 – želja za prijateljstvom, P2_2 – prihvatljivost govora za javnu uporabu, P3_1 – evaluacija karaktera (loš/dobar), P3_2 – agresivnost, P3_3 – dominantnost, P3_4 – autoritativnost, P3_5 – simpatičnost, P3_6 – osjećajnost, P3_7 – inteligentnost

Legend: P1_1 – regional markedness, P1_2 – social status, P1_3 – education, P1_4 – conservatism, P1_5 – liberalism, P1_6 – profession perceived as intellectual, P2_1 – desire for friendship, P2_2 – acceptability of speech for public use, P3_1 – character evaluation (good/bad), P3_2 – aggressiveness, P3_3 – dominance, P3_4 – authoritativeness, P3_5 – likability, P3_6 – sensitiveness, P3_7 – intelligence

Rezultati VARIMAX rotacije glavnih komponenata

Da bi se dobila jednostavnija struktura komponenata, provedena je Varimax rotacijska metoda glavnih komponenata s Kaiserovom normalizacijom, koja daje matricu faktorske strukture prikazanu u tablici 4.

Tablica 4. Rezultati VARIMAX rotacije glavnih komponenata
Table 4. The results of the VARIMAX rotation of principal components

	1	2	3	4
P1_1	0,860	0,225	-0,090	-0,052
P1_2	0,863	-0,204	0,094	0,363
P1_3	0,875	-0,218	0,122	0,355
P1_4	-0,143	-0,085	-0,017	-0,971
P1_5	0,324	0,003	0,092	0,924
P1_6	0,880	-0,268	0,151	0,289
P2_1	0,573	-0,150	0,474	0,580
P2_2	0,956	-0,064	0,148	0,108
P3_1	0,591	-0,077	0,735	0,146
P3_2	0,135	0,879	0,050	-0,012
P3_3	-0,270	0,931	0,032	-0,015
P3_4	-0,277	0,920	0,131	0,064
P3_5	0,145	0,023	0,943	0,143
P3_6	-0,032	0,263	0,910	-0,056
P3_7	0,818	-0,274	0,345	0,226

S obzirom na vrstu grupiranja izdvojila su se četiri faktora. Prvi faktor uključuje procjenu regionalnosti, društvenog statusa, stupnja naobrazbe, vrste zanimanja, prihvatljivosti govora za javnu uporabu i inteligentnosti, te ga nazivamo faktorom *prihvatljivosti/neprihvatljivosti govora*. Drugi faktor uključuje procjenu agresivnosti, dominantnosti i autoritarnosti, i nazivamo ga faktorom *društveno-psiholoških osobina*. Treći faktor uključuje procjenu karaktera govornika (dobar/loš), simpatičnosti i osjećajnosti i nazivali smo ga

faktorom karaktera govornika. Četvrti faktor uključuje procjenu liberalnosti odnosno konzervativnosti stavova i naziva se *faktor konzervativnosti/liberalnosti*. Grupiranje faktora pokazuje povezanost određenih ispitivanih varijabli. Pri tome je najvažniji i najjači prvi faktor, jer ukazuje da su najbolje procijenjeni govornici prema regionalnosti uz to i najbolje procijenjeni prema društvenom statusu i stupnju naobrazbe.

Rezultati diskriminacijske kanoničke analize

Kanonička diskriminacijska analiza je multivariantna metoda koja ističe značajnost i prirodu razlika koje postoje između dviju ili više prethodno definiranih grupa subjekata (Huberty, 1994). Tim postupkom želio se provjeriti odnos procjenitelja i govornika, tj. provjeriti kako regionalno podrijetlo procjenitelja utječe na procjenu govornika različitih regija. Pretpostavljalo se da bi isto podrijetlo procjenitelja i govornika moglo utjecati na procjenu faktora *društveno-psiholoških osobina* te faktora *karaktera govornika*.

Pretpostavka da na faktor *prihvatljivosti/neprihvatljivosti govora* neće utjecati podrijetlo procjenitelja temeljena je na istraživanju indeksikalnih osobina varaždinskoga i osječkog govora (Varošanec-Škarić i Kišiček, 2009). U tom istraživanju pokazalo se da "slušači, neovisno o podrijetlu prepoznaju osobine općeprihvaćenog izgovora te da im je taj ujedno i najpoželjniji u javnoj uporabi" (2009:122).

Statističkim postupkom izdvojeni su procjenitelji koji pripadaju kontinentalnoj Hrvatskoj, istočnoj Hrvatskoj, Istri i Primorju te Dalmaciji (radi veće ujednačenosti broja procjenitelja u svakoj regiji ujedinili su se procjenitelji srednje i južne Dalmacije), a zatim, da bi se postigla simetrija procjenitelja i govornika, ujedinjeni su i govornici srednje i južne Dalmacije. Time su se u postupku diskriminacijske analize izračunale funkcije između četiriju skupina procjenitelja/slušaća (kontinentalne Hrvatske, istočne Hrvatske, Istre i Primorja te Dalmacije) i četiriju skupina govornika (kontinentalne Hrvatske, istočne Hrvatske, Istre i Primorja te Dalmacije). Rezultati kanoničke diskriminacijske analize potvrđuju pretpostavku o tome da na procjenu regionalnosti i prihvatljivosti govora neće utjecati podrijetlo procjenitelja. Slušači/procjentelji iz različitih regija pokazali su veliku međusobnu sličnost u procjeni govornika različitih regija. Svima je procjena regionalnosti i prihvatljivosti govora bila presudna u razlikovanju skupina govornika, što se vidjelo u grupiranju skupina govornika prema koeficijentima diskriminacijskih funkcija. Među skupinama se kao zasebna izdvojila skupina govornika dalmatinske regije, i to prema procjeni slušaća svih regija. Procjenitelji svih regija govornike iz Dalmacije procjenjivali su kao najregionalnije i govora najmanje prihvatljivog za javnu uporabu. Rezultati su pokazali kako se govor kontinentalne Hrvatske procjenjuje najprestižnijim. Sve skupine slušaća/procjentelja govornike iz kontinentalne Hrvatske ocijenile su najvišim društvenim statusom, stupnjem naobrazbe, intelektualnim zanimanjem, inteligentnošću, a njihov govor najprimjerenijim za javnu uporabu. Slušači iz Dalmacije te Istre i Primorja govornike iz kontinentalne

Hrvatske ujedno su procijenili najmanje regionalnima. Slušači iz kontinentalne i istočne Hrvatske najmanje regionalnima ocijenili su govornike iz Istre i Primorja. Pretpostavka da će varijetet slušača utjecati na procjenu karaktera govornika također se pokazala točnom. Sve grupe slušača, osim Istre i Primorja, govornike vlastitoga varijeteta ocijenile su boljima, simpatičnijima, osjećajnijima. Na temelju malog postotka (13%) prepoznavanja govora Istre i Primorja, pretpostavlja se da slušači Istre i Primorja nisu ni prepoznali vlastiti varijetet, pa ga stoga niti nisu ocjenjivali pozitivnije. Najpozitivnije ocjene karaktera govornika prema njihovoj su procjeni dobili govornici kontinentalne Hrvatske.

ZAKLJUČAK

Istraživanje procjene stavova prema govoru gradskih varijeteta hrvatskoga jezika pokazalo je da se procjena regionalnosti govora vezuje uz niz indeksikalnih osobina govornika, kao što je društveni status, stupanj naobrazbe, vrsta zanimanja, a najviše uz primjerenost govora za javnu uporabu (što možemo smatrati prestižem govora). Između 203 govornika izdvojene su dvije skupine: "najbolje" i "najlošije" procijenjeni govornici. Pod pojmom "najbolje" procijenjenih podrazumijevaju se govornici koji su najmanje regionalni, a prema Pearsonovim korelacijama i analizi glavnih komponenata, ujedno i oni procijenjeni višim društvenim statusom, višim stupnjem naobrazbe, intelektualnijeg zanimanja, govora primjerenijeg za javnu uporabu i višom inteligentnosti. "Najlošije" procijenjeni govornici su oni regionalnoga govora, ali i nižeg društvenog statusa, nižeg stupnja naobrazbe, neintelektualnog zanimanja, govora neprimjerenijeg za javnu uporabu i manjom inteligentnosti.

Jedna od hipoteza ovog istraživanja bila je da će se pozitivno procjenjivati govornici koji su se najviše približili općeprihvaćenom govoru, i to podjednako iz svih ispitivanih gradova. Ta se teza pokazala djelomično točnom. Naime, u skupini najboljih našli su se govornici gotovo svih gradova: Zagreba, Varaždina, Čakovca, Pule, Rijeke, Osijeka, Zadra.

Primjetno jest da nema govornika Šibenika, Splita i Dubrovnika, koji su gotovo uvijek procjenjivani lošije, te govornika iz Vukovara, koji su uvijek procjenjivani srednjom ocjenom i nalaze se u sredini.

Ono što je zajedničko najbolje procijenjenima i dodatno potvrđuje tezu o približavanju općehrvatskom jest "profil" govornika. Većina neregionalno procijenjenih govornika je visokoobrazovana i bave se intelektualnim zanimanjima (poput profesora, odvjetnika, liječnika, bankara), a nerijetko su i na vodećim pozicijama. Među najbolje procijenjenima našli su se i govornici koji pripadaju mlađoj skupini, učenici. Vrlo često su to oni koji imaju iskustva u javnome nastupu, sudjelovanju na državnim natjecanjima i govorničkim školama, pa se može reći da su obrazovaniji od nekih svojih vršnjaka.

Može se zaključiti da naobrazba i vrsta zanimanja koja uključuje javno govorenje sa sobom nosi i više odmaka od regionalnih obilježja u govoru. Profesori koji predaju, odvjetnici koji parniče na sudovima, liječnici koji

komuniciraju s pacijentima govore standardom, pa je govor obrazovanih govornika sličan u gotovo svim velikim hrvatskim gradovima.

To potvrđuje i "profil" najlošije procijenjenih govornika. Većina njih učenici su srednjih škola i umirovljenici. Iz skupine najlošije procijenjenih gotovo u potpunosti izostaje skupina onih koji su radno aktivni, pa čak i srednjoškolskog obrazovanja i manje intelektualnog zanimanja. Očito je kako je za udaljšavanje od regionalnosti govora vrlo važan kontakt s drugim ljudima u poslovnom, formalnom okruženju. Mlađa skupina govornika, srednjoškolci, još nije osvijestila važnost standardnoga govora (a očito im se tijekom školovanja na to ne skreće dovoljno pozornosti), dok je skupina umirovljenika, osobito onih niže, ali i srednje obrazovanih koji su se bavili neintelektualnim zanimanjima, o tome prestala brinuti. Istraživanje stavova prema gradskim varijetetima hrvatskoga jezika potvrdilo je iste rezultate kao i u drugim jezicima – činjenicu kako je obrazovanost usko povezana s "lijepim govorenjem" (Honey, 1989).

Zahvala

Ovaj rad dio je doktorske disertacije pod nazivom "Forenzično profiliranje i prepoznavanje govornika prema gradskim varijetetima hrvatskoga jezika". Hvala mentorici prof. dr. Gordani Varošaneć-Škarić. Za pomoć u statističkoj obradi rezultata zahvala Tomislavu Bunjevcu s Odsjeka za psihologiju Filozofskoga fakulteta.

REFERENCIJE

- Coupland, N., Bishop, H.** (2007). Ideologised values for British accents. *Journal of Sociolinguistics* **11**, 1, 74–93.
- Giles, H.** (1970). Evaluative reactions to accents. *Educational Review* **22**, 211–227.
- Giles, H., Powesland, P. F.** (1975). *Speech Style and Social Evaluation*. London: Academic Press.
- Guilford, J. P.** (1968). *Osnovi psihološke i pedagoške statistike*. Beograd: Savremena administracija.
- Gumperz, J.** (1982). *Language and Social Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hawkins, R.** (1993). Regional variation in France. U C. Sanders (ur.), *French Today: Language and its Social Context*, 55–84. Cambridge: Cambridge University Press.
- Honey, J.** (1989). *Does Accent Matter?* London-Boston: The Pygmalion Factor, Faber&Faber.
- Huberty, C. J.** (1994). *Applied Discriminant Analysis*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Jakovčević, N.** (1988). Jedno istraživanje stavova o jezičnim varijetetima. *Govor* **V**, 1, 43–63.

- Kalogjera, D.** (1985). Attitudes toward Serbo-Croatian language varieties. *International Journal of the Sociology of Language* **52**, 93–109.
- Labov, W.** (1966). *The Social Stratification of English in New York City*. Washington, DC: Center for Applied Linguistics.
- Labov, W.** (1972). The study of language in its social context. U *Language and Social Context* (ur. P. P. Giglioli). London: Penguin Books.
- Mildner, V.** (1998). Stavovi prema hrvatskim govornim varijetetima. *Jezična norma i varijeteti, Zbornik, HDPL*, 349–365.
- Mildner, V.** (2009). Promjene u stavovima prema hrvatskim govornim varijetetima. *Med politiko in svarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 145–159.
- Nicolson, H. G.** (1955). *Good Behavior: Being a Study of Certain Types of Civility*. London: Constable.
- Paltridge, J., Giles, H.** (1984). Attitudes towards regional speakers of French. *Linguistische Berichte* **90**, 71–85.
- Škarić, I.** (1999). Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju. *Govor* **XVI**, 2, 117–137.
- Škarić, I.** (2001). Razlikovna prozodija. *Jezik* **48**, 1, 11–19.
- Škarić, I.** (2009). *Hrvatski izgovor*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Škarić, I., Lazić, N.** (2002). Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima. *Govor* **XIX**, 1, 5–34.
- Škarić, I., Varošaneć-Škarić, G.** (2003). Stupanj tolerancije hrvatskih govornika na "pogrešne" naglaske. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole* (ur. S. Botica). Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagrebačka slavistička škola, Hrvatski seminar za strane slaviste, 291–304.
- Varošaneć-Škarić, G., Kišiček, G.** (2009). Izvanjske indeksikalne osobine govornika varaždinskoga i osječkoga govora. *Suvremena lingvistika* **67**, 1, 109–125.
- Wolfram, W., Fashold, R. W.** (1997). Field methods in the study of social dialects. U N. Coupland, A. Jaworski (ur.), *A Sociolinguistics. A Reader and a Coursebook*, 89–115. London: Macmillian.
-

Gabrijela Kišiček
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb
Croatia

**ATTITUDES TOWARD URBAN VARIETIES OF THE CROATIAN
LANGUAGE**

SUMMARY

The main interest of sociolinguistic and sociophonetic research is to examine attitudes toward different speech varieties and to determine the connection between phonological and phonetic features, on the one hand, and the prestige and social attractiveness of speech, on the other. The main goal of this research was to examine attitudes toward different urban varieties of the Croatian language and to discover whether those attitudes have changed over time. This research included 11 largest Croatian cities, widely considered to be urban centers of all Croatian dialects. The results showed that speakers assessed as regionally neutral were also regarded as most educated, having high social status and intellectual profession. The city assessed as the most socially attractive and prestigious was Zagreb. Dubrovnik speakers were assessed as the most regionally marked and their speech being inappropriate for public use. However, the most important connection discovered in the research was between the level of education and regional markedness of speech. Speakers with high education from almost all examined cities were assessed as regionally neutral and their speech was perceived as the most prestigious and most appropriate for public use.

Key words: *sociolinguistics, speech varieties, attitudes, regional markedness of speech*
